

Artur Fabiś*

Recenzja: Marcin Muszyński, *Uczenie się stawania się osobą starą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2024, ss. 560

Abstrakt

Książka awansowa Marcina Muszyńskiego *Uczenie się stawania się osobą starą* to ważna monografia w obszarze nauk zajmujących się procesem starzenia człowieka. Najważniejszą częścią, bo wieńczącą proces badania i wskazującą na przyczynek Autora do rozwoju teorii, jest autorska koncepcja modelu uczenia się stawania się osobą starą, w której kluczową rolę odgrywa sprawczość starzejącej się osoby. Na szczególne uznanie zasługuje bardzo obszerna część metodologiczna monografii z naturalną historią badania i bogate odniesienia do aktualnej światowej i polskiej literatury.

Słowa kluczowe: recenzja książki.

Review: Marcin Muszyński, *Uczenie się stawania się osobą starą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2024, pp. 560

Abstract

Marcin Muszynski's habilitation monograph *Uczenie się stawania się osobą starą* [*Learning to Become an Old Person*], is an important monograph in the area of sciences dealing with the human aging process. The most crucial part, because it crowns the research process and indicates the author's contribution to the development of theory, is the author's conception of the learning model of becoming an old person, in which the key role is played by the proficiency of the aging person. Special recognition is due to the extensive methodological section of the monograph, which includes a natural history of the study and rich references to current international and Polish literature.

Keywords: book review.

Artykuł otrzymano: 9.07.2025; akceptacja: 11.07.2025.

* Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej.

Książka awansowa Marcina Muszyńskiego *Uczenie się stawania się osobą starą* to bardzo obszerna monografia, w której Autor przedstawia swoją koncepcję stawania się osobą dorosłą w procesie uczenia się.

Pierwszy rozdział poświęcony został wyjaśnieniu kluczowych pojęć, takich jak starość i określenie jej progu, wychowanie oraz edukacja i uczenie się, co sytuuje pracę w obszarze zainteresowań geragogiki. Jednakże uczenie się rozumiane jest dużo szerzej, przekraczając granicę uczenia się jedynie o charakterze edukacyjnym. Autor więc postuluje o szersze postrzeganie tego zjawiska, włączając w proces uczenia się działania niezaplanowane, nieuświadomione przez jednostkę. Wychodząc poza edukacyjne cechy uczenia się zorientowanego na starość, proponowane pole badawcze staje się multidyscyplinarne.

Drugi rozdział otwierają założenia paradygmatyczne, skoncentrowane na konstrukcjonizmie społecznym. Z kolei teoretyczna orientacja sytuuje się wokół interakcjonizmu symbolicznego, perspektywy biograficznej i biograficznego uczenia się w starości. I zanim przedstawiona zostanie skrótkowo teoretyzacja badanego zjawiska, warto poświęcić więcej uwagi samemu projektowi badawczemu i jego podstawom metodologicznym, opisanych w trzecim rozdziale. Niewątpliwie mocne osadzenie metodologiczne, bardzo gęste opisy samej procedury, uzasadnienia podejmowanych działań badawczych i koncepcyjnych czynią projekt badawczy niezwykle wartościowym.

Dodatkowo na szczególną uwagę zasługuje wykorzystanie wielu metod/technik badawczych w projekcie – jako jednej z form triangulacji, co przyczynia się do zapewnienia – obok innych kryteriów, jak wiarygodność czy transferowalność – wysokiej jakości badania. Należy także podkreślić niebagatelną cechę projektu badawczego, jaką jest oryginalność. I choć uczenie się w starości / do starości jest może zjawiskiem powtarzalnym w badaniach andragogów/gerontologów, to jednak uczynienie procesu uczenia się do stawania się osobą starą w kontekście sprawczości i z perspektywy społeczno-humanistycznej jest już optyką oryginalną. Można by nawet wyrazić zdziwienie, że tak oczywista relacja pomiędzy tymi zjawiskami nie została jeszcze w dostateczny sposób empirycznie zeksplorowana. Oryginalności upatrywać można jeszcze w wykorzystaniu – poza tradycyjnym wywiadem narracyjnym i częściowo ustrukturyzowanym – obserwacji, a przede wszystkim mało popularnej techniki fotospaceru. Co jednak najbardziej istotne, wykorzystanie tych wszystkich metod i technik pozostaje spójne i uwiarygadnia osiągnięcie zamierzonego celu, którym jest „zrozumienie, jak badani doświadczają swojej starości, jakie znaczenia jej nadają i jak się jej uczą” (Muszyński 2024: 99).

Czwarty rozdział to bardzo obszerna analiza zebranego materiału badawczego, skoncentrowana na kategorii pokolenia, a jest nim generacja przedwojenna, której wypowiedzi są podstawą dalszej, zasadniczej analizy procesu stawania się osobą starą.

Piąty rozdział jest zasadniczą częścią analizy zebranych danych. Rdzeniem procesu stawania się osobą starą uczyniono sprawczość, którą w wyniku analizy indukcyjnej złożonego autorskiego projektu badawczego wyłoniono jako kategorię osiową. Wyodrębniono cztery obszary sprawczości w starości, które opisane zostały za pomocą metafory domu z działką i mieszkającym tam człowiekiem. Pierwszy z nich jest polem przekształcanym i poszerzanym, osoba starsza jest aktywna, dba o siebie, odnajduje nowe obszary zaangażowania, wprowadza konieczne zmiany, buduje nowe relacje. Drugi obszar – podtrzymywania pola sprawczości – koncentruje się na utrzymaniu *status quo*, ważne są relacje długotrwałe i dbałość o utrzymanie aktywności bez wchodzenia w nowe sfery. Kurczące się pole sprawczości to ograniczanie swojej aktywności, również relacje z innymi ulegają redukcji. Pojawia się potrzeba działań naprawczych. Ostatnie pole – przywracanie i przejmowanie sprawczości – to sytuacja, w której człowiek potrzebuje wsparcia, gdyż sam sobie nie radzi; tylko czasami udaje się przywrócić część autonomii, często człowiek jest tylko obserwatorem, wycofanym z działania i relacji z innymi.

Dokładne opisy czterech obszarów sprawczości na kontynuum od autonomii do zależności zostały zawarte w obszernym piątym rozdziale, który kończy część poświęconą teoretycznym ramom odniesienia do wymienionych pól sprawczości. Autor osadza je w wielu teoriach, koncepcjach, dyskursach autorstwa zagranicznych i polskich badaczy zjawiska.

Należy podkreślić, że warsztat badawczy Autora jest bezdyskusyjnie znakomity, lektura części metodologicznej oraz analizy danych może być przydatnym przewodnikiem po procedurze badawczej, z którego można się wiele nauczyć.

Szósty rozdział ujawnia dwa wymiary się starości. Pierwszy z nich ma charakter wewnętrzny, jednostkowy, indywidualny, wyłaniający się z subiektywnych odczuć, indywidualnych doświadczeń. Drugi – zewnętrzny – jest percepcją obiektywnych zdarzeń, częściowo niezależnych od jednostki, a w które uwikłani są inni.

Zwieńczeniem pracy Badacza jest stworzenie autorskiego, oryginalnego modelu uczenia się stawania się osobą starą. To przemyślana, choć dość skomplikowana konstrukcja. Dwa autorskie ujęcia: statyczne i dynamiczne domykają całość refleksji Autora. W pierwszym opisane zostały cztery alternatywne obrazy starości w kontekście sprawczości osób starych, drugie z kolei przedstawia możliwą dynamikę przechodzenia z jednego pola sprawczości w kolejne.

Książka to kompletne dzieło, niewątpliwie znaczące dla rozwoju teorii i inspirowane do dalszych eksploracji badawczych w obszarze nauk społecznych, uwrażliwiające na szeroki kontekst sprawczości w starości.

Bibliografia

Muszyński M. (2024) *Uczenie się stawania się osobą starą*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, <https://doi.org/10.18778/8331-419-8>.

O Autorze

Artur Fabiś – doktor habilitowany nauk społecznych, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Andragog, gerontolog. Lider lub członek zespołów badawczych kilku międzynarodowych projektów badawczych dotyczących uczenia się w dorosłości i starości. Obecnie profesor i Dyrektor Centrum Badań Społecznych w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej. Współzałożyciel i wiceprezes Stowarzyszenia Gerontologów Społecznych, założyciel i redaktor naczelny czasopisma „Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej”. Współredaktor czasopisma „Narrative Works”. Autor i współautor 5 monografii, redaktor kilku monografii wieloautorskich, autor i współautor ponad 50 artykułów w czasopismach naukowych z zakresu edukacji dorosłych i gerontologii.

Artur Fabiś – Doctor of Humanities in Education. Andragogist, gerontologist habilitated in social sciences. Leader or member of research teams in several international research projects on learning in adulthood and old age. He is currently employed as Professor and Director of the Social Research Center at the WSB University in Dąbrowa Górnicza. Co-founder and vice-president of the Association of Social Gerontologists, founder and editor-in-chief of the journal “Exlibris Biblioteka Gerontologii Społecznej.” Co-editor of the journal “Narrative Works.” Author and co-author of five monographs, editor of several edited collections, author and co-author of over 50 articles in scientific journals in the field of adult education and gerontology.